

ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 81'272 (485)

СТРАТЕГІЯ РАДИ ЄВРОПИ У ГАЛУЗІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Л.Г.Мовчан

Анотація. У статті розглянуто стратегічні документи Ради Європи в галузі навчання іноземних мов; проведено паралель між розвитком мовної та освітньої політики Ради Європи та визначено чинники впливу на цей процес.

Ключові слова: мовна політика, освітня стратегія, мультилінгвізм, плурілінгвізм, мобільність робочих кадрів.

Аннотация. В статье рассматриваются стратегические документы Совета Европы в области изучения иностранных языков; проведена параллель между развитием языковой и образовательной политики Совета Европы, определены факторы влияния на этот процесс.

Ключевые слова: языковая политика, образовательная стратегия, мультилингвизм, плурилингвизм, мобильность рабочих кадров.

Annotation. The article surveys the European Council's strategic documents in the sphere of foreign language study, a parallel between the development of language and education policies of the Council of Europe has been drawn, as well as the factors of influence on this process have been defined.

Key words: language policy, educational strategy, multilingualism, plurilingualism

Постановка проблеми у її загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими виданнями. Процеси євроінтеграції та глобалізації визначили вектори реформування освіти європейських країн. Рада Європи вже понад півстоліття провадить мовну політику, спрямовану на підтримку й розвиток іншомовної освіти, яка б забезпечила належне володіння іноземними мовами громадянам Європи. Україна не стоїть осторонь цих процесів і активно здійснює позитивні перетворення в освіті. Це знайшло відображення в Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI ст.)», Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції». Крім того, в останні роки значна увага приділяється дослідженню сучасних зарубіжних підходів до викладання іноземних мов на різних ступенях освіти (О.Кузнецова, Л.Гульпа, М.Микуляк, О.Першукова, В.Смелянська). Тож визначення чинників взаємообумовленості мовної та освітньої політики Ради Європи та їх історичний розвиток представляють науковий інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтеграційних процесів в освітній галузі в контексті демократизації та глобалізації суспільно-духовного життя сучасної цивілізації досліджувалася відомими теоретиками педагогічної науки Я.Болюбашем, В.Борисенковим, Б.Вульфсоном, З.Мальковою, В.Пилиповським, О.Джуринським, В.Кременем, Л.Пуховською. Вивченню питань реформування освітніх систем європейських країн, розвитку спільної мовної та освітньої політики присвячені роботи вітчизняних (А.Басіної, Н.Лавриченко, І.Бондаренко, О.Овчарук, О.Локшиної, М.Тадєєвої) та зарубіжних учених (Дж.Беакко, В.Костомаров, С.Бойд, Б.Спольски). Лінгво-дидактичні засади навчання іноземних мов висвітлені в наукових працях О.Бердичевського, І.Бім, Н.Гальскової, В.Плахотника, В.Редька та ін.

Формулювання цілей статті: здійснити аналіз стратегічних документів Ради Європи в галузі навчання іноземних мов, виявити взаємозв'язок між розвитком мовної та освітньої політики Ради Європи та визначити чинники впливу на цей процес.

Виклад основного матеріалу. Геополітичні зміни, що відбувалися в Західній Європі після Другої світової війни, призвели до переосмислення шляхів спільного розвитку всіх європейських країн, який би забезпечив мирне співіснування, економічне та культурне зростання. Втілення демократичних ідей у суспільстві вимагало радикальних змін у ментальності народів. На даний момент

у Європі немає жодної держави, де б панував диктаторський режим. Такий позитивний факт є результатом спільного прагнення європейських народів до мирного співіснування, співпраці з метою сприяння взаємному розвитку [1, с. 31]. Одним з головних європейських інтеграційних об'єднань є Рада Європи, яка сприяє формуванню загальноєвропейських тенденцій політичного, економічного та культурного розвитку, в тому числі розвитку в галузі освіти.

Найважливішою умовою та метою діяльності Ради Європи з початку її утворення у 1949 р. є захист прав людини і фундаментальних громадянських свобод. У Європейській культурній конвенції, прийнятій у 1954 році, підкреслювалася роль освіти в забезпеченні фундаментальної єдності та різноманітності європейської цивілізації: «Кожна з країн, що входить до РС, заохочує своїх громадян до вивчення мов, історії і культури інших сторін договору, а також прагне заохочувати вивчення своєї мови, історії та культури на території інших країн договору» [7]. У програмних документах Ради Європи зауважується, що процеси розбудови спільного європейського дому передбачають збереження історико-культурної спадщини кожного окремо взятого етносу, гармонізацією суспільних відносин. Це, в першу чергу, стосується мов, оскільки «мовні парадигми європейських країн дуже складні, визначені історичними і географічними факторами та мобільністю людей» [4, с. 1]. Цей чинник змусив керівні органи європейських держав звернутися до започаткування мовної політики ЄС. Термін «мовна політика» з'явився порівняно недавно, в 1945 році, і став предметом обговорень як політиків, так і науковців у багатьох сферах. Узагальнюючи сучасні погляди на цю проблему, можна стверджувати, що мовна політика є сукупністю ідеологічних принципів і практичних заходів, спрямованих на розв'язання мовних проблем у державі або міждержавному утворенні [3; 6; 13].

Одним із важливих завдань мовної політики Ради Європи є надання всебічної підтримки в галузі навчання сучасних європейських мов у процесі співпраці країн-учасників [14]. В той самий час Рада Європи наголошує, що кожна з держав-учасників на своєму рівні повинна зробити необхідні кроки щодо започаткування ефективної європейської системи обміну інформації в галузях наукових досліджень, навчання мов та повного використання інформаційних технологій» [5, с. 11]. У відповідності з цими завданнями діють положення документа «Біла Книга: навчання та вивчення: назустріч суспільству, що вчиться», прийнятого Європейською Комісією у 1995р., яка закликала уряди європейських держав заохотити громадян своїх країн до вивчення щонайменше трьох іноземних мов, включаючи свою рідну, та створити сприятливі для цього умови [12].

Одним із важливих завдань мовної та освітньої політики Ради Європи є збереження і розвиток мультилінгвізму і плюрилінгвізму відповідно на суспільному та особистісному рівнях. «Мультилінгвізм» розглядається як вживання декількох мов у межах певної соціальної спільноти. «Плюрилінгвізм» передбачає формування комунікативної компетенції особистості із взаємодією мовних знань у процесі розширення індивідуального мовного досвіду в різних культурних аспектах [9; 14].

Розвиток освіти європейських країн після Другої світової війни залежав від внутрішньої та зовнішньої політики цих держав. Цей період характеризується упередженим ставленням до явищ та подій в залежності від того, чи належить країна, мову якої вивчають як іноземну, до дружнього чи ворожого табору, є партнером чи суперником. Як зазначає О.О.Першукова, ці фактори визначали відбір та інтерпретацію інформації, від яких, відповідно, залежав відбір лексики як рідної мови, так і іноземної» [2, с. 72-73]. Період 1960 – 1980 років відзначається монокультурністю, тобто стереотипним сприйняттям дійсності, упередженим ставленням до інформації, відсутністю порівняння з соціокультурними особливостями рідного учневі народу. Зміст навчання характеризувався залежністю від існуючої ідеології [2]. Все ж реформи європейських освітніх систем 70–80-х років зробили значний внесок в організацію і зміст навчання іноземних мов у країнах Європи: 1) у середніх і вищих навчальних закладах збільшилася кількість аудиторних годин, відведених на їх вивчення; 2) друга іноземна мова була уведена як в інваріантну, так і у варіативну складову навчальних планів; 3) упроваджено комунікативне спрямування навчання іноземних мов.

Тож з метою вироблення єдиної для усіх країн-учасників Ради Європи стратегії розвитку освіти Резолюцією Ради Європейського Співтовариства від 24 травня 1988 р., а також іншими важливими освітньо-політичними документами ЄС визначено основні напрями розробки освітніх систем:

- мобільна Європа;
- полікультурна Європа;
- Європа якісної базової освіти;
- Європа якісної професійної підготовки всіх школярів;
- Європа в соціально-культурній та політико-економічній інтеграції з усім сучасним світом [10].

Рекомендації РС у галузі освіти знаходять своє відображення у резолюціях та рішеннях

Європейської Комісії (Рекомендації №82 (18), Рекомендації № R(96)6, Рекомендації № 1383(1998) Парламентської Асамблеї про мовне різноманіття, Рекомендації №1539 (2001) про Європейський рік Мов та ін.) [4; 8; 10] та враховуються усіма державами-членами.

Дослідження діяльності різних комітетів та підрозділів РЄ показує, що однією з ключових структур Ради Європи, яка координує та спрямовує її діяльність у галузі освіти і культури, є Рада з культурного співробітництва (the Council for Cultural Co-operation/the CDCC). Вона усіляко сприяє створенню на теренах ЄС необхідних умов для подальшого розвитку мов і культур.

У 1976 році Рада міністрів освіти Європейського Союзу запровадила першу освітню програму, котра розробляла такі теми:

- краще взаємне пізнання європейських освітніх систем, розвиток освітньої порівняльної педагогіки;

- співпраця в галузі вищої школи;

- розвиток навчання іноземним мовам;

- рівність доступу до усіх форм шкільної освіти;

- модернізація змісту загальної освіти під впливом вимог сучасного високотехнічного світу і Європейського Союзу зокрема. У зв'язку з цим розвиток освіти набуває гуманістичного спрямування, що передбачає вивчення соціальної екології, іноземних мов, культури народів Європи, а також оволодіння сучасними технологіями обробки і збереження інформації [1].

З 1991 року здійснюється проект «Середня освіта для Європи», за яким чільним завданням середньої школи є «забезпечити отримання молоддю знань і вмінь, необхідних для ефективної праці та пристойного життя в демократичній, багатомовній і полікультурній Європі при усвідомленні духовної єдності Європейців» [9, с. 186].

Проте розвиток технологій, популяризація Інтернету та розширення у зв'язку з цим нових можливостей комунікації (сателітне телебачення, відеоконференції) призвели до розмиття кордонів та скорочення відстаней між людьми. В результаті людство отримало доступ до всесвітньої інформації різними мовами світу та обміну нею, а знання однієї сучасної мови вже стає недостатнім для успішного спілкування та працевлаштування на європейському ринку праці. Тому на саміті у Барселоні в березні 2002 року голови держав і урядів ЄС закликали до вивчення щонайменше двох іноземних мов з раннього віку й підкреслили значимість «нових основних умінь» для економічного прогресу і соціальної єдності та поставили вимогу про «вивчення щонайменше двох іноземних мов у ранньому віці», як одне з «основних умінь» [5, с. 3-4].

Одним з ключових документів є Рекомендації № R(98)6 Комітету міністрів РЄ державам-учасникам під загальною назвою «Про сучасні мови», затверджені 17 березня 1998 року [4]. Ці Рекомендації охоплюють різні вікові категорії учнів та види навчальних закладів. Стосовно загальноосвітньої школи вони зводяться до наступного: формувати в учнів, починаючи з перших днів навчання, уявлення про лінгвістичне і культурне різноманіття Європи; заохочувати та усіляко стимулювати ранній початок вивчення іноземних мов, виходячи з національних умов та особливостей країни, де це видається можливим; забезпечити систематичне й безперервне вивчення учнями іноземних мов; розробити відповідні форми і критерії оцінювання знань і навичок учнів в іноземній мові, що вивчається в початкових класах; розробити методологічну базу раннього вивчення іноземних мов у загальноосвітній школі [4].

На це спрямовують і спільні рішення Головного Комітету Освіти РЄ, Відділ Мовної політики та Європейського Центру сучасних мов, висвітлені в Рекомендаціях № 82(18), де визначаються цілі навчання та оволодіння сучасними мовами, а саме:

- забезпечення якомога швидшого доступу до засобів оволодіння мовами інших європейських країн, що надасть європейцям можливість задовольнити свої комунікативні потреби у таких сферах, як:

- міжнародний бізнес,

- обмін інформацією,

- розуміння культурних особливостей інших народів;

- усіляке сприяння та підтримка національних систем навчання іноземних мов у рамках програми РЄ «Сучасні мови» шляхом:

- побудови процесу навчання мов на потребах, мотивації, особливостях та ресурсах учнів,

- визначення суттєвих та реальних цілей навчання,

- розвитку ефективних методів та матеріалів навчання, відповідних форм та засобів оцінювання навчальних програм [10].

Розв'язанню цього завдання сприяють такі документи Ради Європи у галузі навчання сучасних мов, як Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: навчання, викладання та оцінювання і

Європейський Мовний Портфель. Завдання ЗСР з мовної освіти полягають у тому, щоб стимулювати творчу активність спеціалістів у галузі навчання мов, сприяти обмінові інформацією між ними, порівнювати й розвивати навчальні програми і плани, засоби та підходи до навчання. Це означає, що вони не є догмою, а керівництвом до осмисленої діяльності та рефлексії над її результатами з метою модернізації, покращання цієї діяльності.

Одним із важливих документів Ради Європи, котрий відображає стратегічні напрями її мовної та освітньої політики є прийнятий Комісією РЄ «Плані дій на 2004-2006 рр. із сприяння вивченню мов і мовної різноманітності» [9]. З цією метою на теренах європейського суспільства започатковано ряд проектів та програм, котрі сприяють розвиткові та поширенню знань іноземних мов серед студентської молоді та дорослих: SOCRATES, LEONARDO DA VINCI, COMENIUS, ERASMUS MUNDUS.

За період з 2000-2002 рр. у рамках програми Socrates профінансовано 1 601 спільний мовний проект, в яких брали участь 58 500 учнів та 6 500 учителів [14]. Великі інвестиції вкладено в програму ERASMUS, метою якої є забезпечення мобільності студентів та викладачів. У рамках програм SOCRATES і LEONARDO DA VINCI проводиться заохочення вивчення так званих регіональних мов, мов меншин та емігрантів. Ці кроки здійснюються з тією метою, щоб підвищити рівень володіння ними їх носіями.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Освітня політика держав-учасників Ради Європи будується у відповідності зі стратегічними напрямами мовної політики РЄ. Основними чинниками розвитку мовної та освітньої політики Ради Європи є мультилінгвальне і багатокультурне європейське суспільство, гуманізація і гуманітаризація освіти, демократичні процеси в Європі, мобільність робочих кадрів, розвиток інформаційних технологій. Пріоритетними напрямками іншомовної освіти визначено: знання двох і більше іноземних мов для забезпечення мобільності професійних кадрів; навчання протягом життя; створення сприятливого середовища для вивчення мов та їх вивчення з раннього віку; поєднання вивчення мов з соціокультурним аспектом; вивчення іноземних мов для обміну досвідом, інформацією з метою всебічного розвитку країн Європи.

Література

1. Матвієнко О.В. Розвиток систем середньої освіти в країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз: дис. ... доктора.пед.наук: 13.00.01 / О.В. Матвієнко. – Київ, 2005. – 482с.
2. Першукова О.О. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови / О.О.Першукова // Проблеми сучасного підручника: Зб.наук.праць / Редкол.– К.: Педагогічна думка, 2008.– Вип. 8.– С.375–384.
3. Тадеева М.І. Розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи: Монографія / М.І. Тадеева. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 432 с.
4. Рекомендація № R (98) 6: Про сучасні мови. – Страсбург: Рада Європи, 1998. – 5 с.
5. Barcelona European Council, 15 and 16 March 2002, Presidency Conclusions, Part I, 43.1: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.atriumlinguarum.org/.../files/Multilingual%20Education.pdf.
6. Beacco J.-C. Guide for the development of language education policies in Europe: From linguistic diversity to plurilingual education / J.-C. Beacco, M. Byram. Strasbourg: COE: April 2003.–115 p.
7. European Cultural Convention. Paris, XII [Електронний ресурс] / Paris: European Council, 1954. – European Treaty Series / 18. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/018.doc>.
8. European Day of Languages [Електронний ресурс] / Strasbourg: COE, 2005.– Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/jel_EN.asp / Дата користування 02.10.2006.
9. Promoting Language Learning and Linguistic Diversity[“An Action Plan 2004-2006/Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee of the Regions(COM (2003)449 final)/(Brussels, 24 Oct.2003)/Commission of the European Communities—Brussels, 2003—25p.
10. Resolution (88) of the Council and the Ministers of Education meeting within the Council on the European Dimension in Education of 24 May 1988 [Електронний ресурс] / Official Journal C17706/07/1988: – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/>.
11. Secondary Education in Europe: problems and prospects / – COE: Strasbourg, 1991. – 228 p.
12. Teaching and Learning. Towards the Learning Society: White Paper on Education and Training COM(95)590.— Cannes: European Council, 1995.– 66p.
13. Spolsky B. Language Policy / B. Spolsky. – Cambridge University Press.– 2004.– 250 p.
14. Trim J. Language learning for European citizenship. Final report (1989–1996).–Strasbourg: Council for Cultural Cooperation. Council of Europe Publishing, 1997. – 101p.